

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

ВСТУП ДО ФАХУ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти,
спеціальності 032 Історія та археологія

ОДЕСА
ОНУ
2024

**УДК 902/904+94]:378.4.016(076)
В858**

Укладач:

В. М. Хмарський, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

В. Г. Кушнір, доктор історичних наук, доцент, професор кафедри археології, етнології та всесвітньої історії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

О. О. Синявська, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 8 від 29 червня 2023 р.*

Вступ до фаху [Електронний ресурс] : електрон. метод. рек. для здобувачів першого (бакалавр.) рівня освіти, спец. 032 «Історія та археологія» / уклад. В. М. Хмарський. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2024. – 27 с. – 0,6 МБ.

Методичні рекомендації укладено згідно з програмою курсу «Вступ до фаху» орієнтовані для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти, спеціальності 032 Історія та археологія. До уваги читачів пропонується стислий огляд змісту курсу, тематика лекцій, практичних занять, рекомендована література та питання для підсумкового оцінювання.

УДК 902/904+94]:378.4.016(076)

ЗМІСТ

Вступ	4
Зміст курсу	7
Програма курсу	13
Тематика семінарських/практичних занять	18
Самостійна робота	21
Методи навчання	21
Форми контролю і методи оцінювання	21
Питання для підсумкового контролю	22
Методичне забезпечення	23
Рекомендована література	24

ВСТУП

Фахова підготовка студентів-першокурсників щодо розуміння впливу фундаментальних засад історичної науки на функціонування історичної освіти у суспільстві розпочинається з першого семестру. Тому важливо окреслити всі контури навчання на освітній програмі, щоб закласти ефективний алгоритм підготовки майбутнього фахівця.

Предметом вивчення дисципліни є визначення основних параметрів історичної науки та ознайомлення з організацією підготовки здобувача вищої історичної освіти.

Основними **завданнями** курсу є:

- 1) роз'яснення організаційних засад студентського життя на факультеті історії та філософії, університеті;
- 2) з'ясування історії університету, факультету та його підрозділів;
- 3) надання розуміння засад академічної доброчесності;
- 4) опанування основними категоріями історичного процесу, історичної науки, історіографії та джерелознавства.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) загальні, спрямовані на здатності:

- реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;
- до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
- працювати в команді.
- усвідомлювати правила академічної доброчесності.

б) спеціальні, спрямовані на усвідомлення:

- зв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності;
- відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах;
- соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати :

- основні етапи історії Одеського університету та факультету;
- основи академічної доброчесності в освітньому процесі та основи академічної порядності у студентському науковому дослідженні;
- основні складові історичного процесу та етапи розвитку людства;

вміти :

- характеризувати структурні складові історичної науки, її зв'язок зі спеціальними історичними дисциплінами;
- втілювати основні засади наукового дослідження у написанні текстів.

Навчальна дисципліна передбачає, що в результаті підготовки, здобувачі мають: знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему; володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі; виявляти взаємозв'язки між процесами в минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії; розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та в різних контекстах; брати участь у плануванні та виконанні наукових

досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки; розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та Світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей; вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології; дотримуватися правил академічної доброчесності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години/ 3 кредити ECTS (денне відділення: 24 години – лекції, 12 годин – практичні заняття, 60 годин – самостійна робота; заочне відділення: 6 годин – лекції, 4 години – практичні заняття, 84 години – самостійна робота).

ЗМІСТ КУРСУ

Курс передбачає лекційну форму, семінарські заняття і поділяється на три змістові модулі. У першій його частині йдеться про організаційні засади студентського життя, у другій – про історію як процес та як науку, а у третій – про засади академічної культури та академічну доброчесність.

Здобувачі повинні усвідомлювати, що з навчанням на освітній програмі 032 «Історія та археологія» настає новий період їхнього життя та інтелектуального удосконалення, що водночас завершує фахову підготовку перед тим, як розпочнеться професійна діяльність. Наріжним поняттям того, що відбувається в університеті, є освітній процес – інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

Університет як суспільний феномен належить і служить світові від доби середніх віків. Це одне з надбань домодерної доби, від яких людство не відмовилось впродовж наступних століть. Друге тисячоліття у сфері культури цілковито можна назвати ерою університетів, які за цей час перетворились з поодиноких світочів знання у потужні осередки науки й просвітництва, здатні визначати магістральні шляхи людської цивілізації. У ХІХ ст. виникли концепції класичного університету (Вільгельм Гумбольдт про дослідницький університет, Джон Генрі Ньюмен про ліберальний (інтелектуальний) університет). Сьогодні європейський університет розвивається від класичного до сучасного, поєднуючи розвиток освіти, науки і культури, базуючись на таких засадах вищої освіти як незалежність, нейтральність, спрямованість на наукове пізнання та розвиток, критичне осмислення знання.

Університет є корпорацією, де партнерство студента, викладача, адміністрації передбачають взаємні залежність, повагу, вигідну співпрацю як запоруку успішного функціонування університету та виконання ним свого покликання. Здобувач – центральний учасник освіт-

нього процесу, який, маючи свої права і обов'язки, має свободу вибору – ЗВО, спеціальності, освітньої програми, вибіркового предметів, академічну мобільність, теми наукового дослідження і наукового керівника.

Здобувачі мають пам'ятати, що Одеський університет, заснований у 1865 році, став першим закладом вищої освіти не лише на півдні України, але на всьому причорноморському узбережжі. Сьогодні архетип сприйняття нашого університету в історичному контексті можна представити композицією трьох хронологічно послідовних образів – класичний Новоросійський університет (від започаткування до закриття у 1920 р.); заклад вищої освіти радянського типу (від закриття й відновлення – до початку 90-х рр. минулого століття); сучасний європейський університет, що здійснює активну інтеграцію у світову науку і прорив у майбутнє. Підготовка фахових істориків відбувалась в університеті протягом всього часу його існування – на історико-філологічному факультеті Новоросійського університету, історичному факультеті у ХХ столітті та факультеті історії та філософії (2018).

Серед теоретичних питань наріжним є тлумачення поняття «історії». Адже воно сприймається як мінімум дуалістично: як процес і як знання про нього – наукове і не тільки. Історичне знання існує на кількох рівнях – побутовому (особистий досвід та досвід інших), дидактичному (шкільна освіта та виховання), афірмативному (стверджувальному) або інваріантному (вплив ідеології, пропаганди, публіцистики, художньої культури тощо) та науковому (сцієнтистському), до якого використовуємо терміни «історична наука» або «історіографія». Історична наука є водночас гуманітарною наукою, бо вивчає людину, та суспільствознавчою (дихотомія з природничими та точними науками), адже вивчає людину не лише як таку, а у суспільстві й у часовому вимірі на тлі зміни цього суспільства.

Здобувачі мають усвідомлювати, що історіографія – інтерпретації історичного процесу, але в основі будь-якого знання про минуле є історичні джерела. Саме вони і є вмістилищем знання про минуле, де науковці знаходять історичні факти і використовують їх у своїх

дослідженнях. Отже, минуле ми можемо вивчати, опираючись лише на артефакти – від знарядь праці первісних людей, зображень на фресках до рукописів та мікрочипів, на яких зберігаються аудіо записи тощо. Для кожної з людських епох характерний свій набір історичних джерел. У найперші епохи людства характерне домінування речових джерел, а згодом з'являються писемні джерела. Спочатку переважав такий їх різновид, як наративні (оповідні) джерела, а з поширенням писемності і появою масових джерел гору бере документ, який фіксує стосунки між різноманітними суб'єктами історичного процесу, і тому існує безліч різноманітних груп історичних джерел. Історик-науковець у своєму дослідженні завжди співвідносить інформацію з різноманітних груп історичних джерел задля наближення до об'єктивної істини, хоча врешті створює лише свою суб'єктивну візію минулого тої чи іншої глибини. Щоденно суспільство продукує силу артефактів, які згодом перетворюються на історичні джерела.

Історію людської спільноти ефективніше розглядати через її прояви і реалізацію у кількох умовних проблемних площинах – соціально-економічній, суспільно-політичній, культурній. Насамперед це господарство, як основа життєдіяльності кожної людини і колективу, система власності, що формують соціальну структуру. Соціальні відносини, у тому числі й конфлікти, які виникають залежно від соціальної структури і взаємодії її елементів та визначають політичну активність чи діяльність представників різних соціальних груп, насамперед еліт, що призводить до формування відповідної конфігурації державності. Культура суспільства має сприйматись широко – як матеріальна, так духовна, просякнуті потребами чи ідеями відповідної доби.

Розглядати історичний процес варто за допомогою наперед визначених принципів. Насамперед – науковості, що означає системно і систематично розглядати минулу реальність з точки зору досягнень сучасної науки і передусім історичного джерелознавства, уникаючи необґрунтованих гіпотез, різного ґатунку міфологем чи ідеологічних фейків, але приймаючи плюралізм науково обґрунтованих підходів до оцінки будь-яких явищ, подій чи персон. Об'єктивність – врахування

всіх чинників, що впливають на історичний процес як на результат: пошук виваженого фарватеру, «золотої середини» чи «іншої сторони медалі» у будь-якому феномені, враховуючи і те, що жодна подія не відбувається з волі виключно однієї персони, а виникає як спільний знаменник чи рівнодіючий вектор з урахуванням зусиль всіх суб'єктів історичного процесу. Історизм – кожен феномен має свою історичну ретроспективу, тобто причини і передумови для реалізації (витоки) у минулому, трапляється унікально (лише раз і за відповідних історичних обставин), обов'язково залишає свій відбиток на сучасній йому реальності і впливає на відповідні події у майбутньому.

Звертаємо увагу здобувачів на застосування в історичних дослідженнях як синхронного, так і діахронного підходів. Вітчизняну історію необхідно розглядати в контексті світового цивілізаційного досвіду, насамперед європейського, оскільки вона відбувалась на тлі і під впливом загальних процесів і тенденцій, які відбувались у певній послідовності. Найпоширенішою (насамперед у Європі) є схема поділу історії на п'ять епох: первісне суспільство, античність, середні віки, новий час та новітній час. Разом з тим пропонуємо здобувачам візію історичного процесу з поділом на домодерну та модерну епохи, приблизний вододіл між якими – на межі XVIII–XIX століть. Ці дві епохи видаються хронологічно неспівмірними, але коли до уваги взяти не абсолютний вимір (протяжність часу), а відносний – динамізм розвитку людства та стрімке збільшення його кількості, то співвідношення виглядає вельми доречним. Таким чином, домодерність припадає на давню історію, середні віки і ранній новий час (для її характеристики будуть використані ще такі базові поняття, як аграрне суспільство, феодалізм), решта часу з кінця XVIII ст. – модерність (для її характеристики не обійтись без таких понять, як капіталізм, націєтворення, індустріальне та постіндустріальне суспільство).

Здобувач вже на першому курсі навчання пише курсову роботу, що є його первинним досвідом науково-дослідчої роботи у системі вищої освіти. Тому важливим є опанування академічним письмом, що є необхідною передумовою успішного навчання та науково-дослідної діяльності. Насамперед йдеться про науковий стиль викладу, що пе-

редбачає використання наукових термінів, таблиць, та схем, оперування абстрактними поняттями, використання цитат, дотримання логічної послідовності, аргументованості викладу тощо. Отже опанування академічним письмом, комунікативними навичками є необхідною передумовою успішного навчання, науково-дослідної діяльності, фахової компетенції, успішного соціокультурного та міжкультурного спілкування.

Студент має диференціювати усне та писемне мовлення. В усному мовленні має бути дотримана єдність форми і змісту, вербальної й невербальної складових (образність й виразність, аргументація, інтонація, міміка і жести), наявний контакт з аудиторією, задіяні засоби емоційного впливу й переконання. Письмове мовлення жанрово є вельми різноманітне: монографія, стаття, есе, дисертація, дипломна робота, курсова робота, підручник, посібник, реферат, тези, анотація, рецензія, лекція, огляд, дослідницька пропозиція, тези тощо. Мистецтво читати, аналізувати, критично осмислювати прочитане.

Працюючи над рефератом чи курсовою роботою, здобувач повинен розуміти, що важливими є всі три етапи виготовлення інтелектуального продукту: підготовка, написання та, у разі потреби, захист наукового тексту.

Найважливішою складовою на підготовчому етапі є вибір теми дослідження та визначення об'єкта і предмета дослідження. Після цього розпочинається бібліографічна евристика, результатом якої має стати перелік праць, використаних при написанні наукової праці. Особливістю сучасної бібліографічної евристики є вміння шукати інформацію в Інтернеті, зокрема у Google, Google Scholar, Google Books. Причому це може бути повнотекстовий пошук, пошук за метаданими, пошук зображень, адресний пошук, фактографічний пошук тощо. Вже на першому курсі здобувачі повинні виробляти у себе здатність критично з'ясовувати ідейні позиції, погляди, інтереси авторів, давати оцінку праць істориків – домодерних, модерних, сучасних.

Студент має опанувати навички бібліографічного опису історичної літератури і джерел, правила цитування й оформлення бібліог-

рафічних покликань, адже належне цитування й оформлення посилань – основна умова уникнення плагіату.

Здобувач має сприйняти наявну сьогодні у світі та закладі вищої освіти академічну культуру та її наріжну складову – академічну доброчесність, що будується через поєднання таких фундаментальних цінностей як чесність, довіра, повага, справедливість, відповідальність. Основні засади етичних принципів вищої освіти у Європі були прийняті на міжнародній конференції з етичних та моральних аспектів вищої освіти та науки в Європі у вересні 2004 р. (Бухарестська декларація).

Академічна доброчесність передбачає нульову толерантність к таким проявам академічної недоброчесності в академічному світі як плагіат, заборонена допомога (одержання чи надання допомоги на іспиті, заліку, контрольній роботі, яка забороняється викладачем); використання підручників, посібників, довідкової літератури під час будь-якої з форм контролю, якщо це не передбачено її умовами; списування та передавання своєї роботи для списування іншим; передача та одержання відповідей перед іспитом; використання підставної особи для відповіді, іспиту тощо; подання результатів групової роботи, якщо роботу замість групи виконала одна особа; подача як своєї роботи, написаної іншою особою; написання роботи на замовлення; підробка результатів дослідження; хабарництво.

Студенти повинні розуміти, що запобігати академічної недоброчесності допомагають професійні кодекси як транслятори фундаментальних моральних принципів в усі сфери професійної діяльності. Серед найвідоміших для вітчизняного академічного світу є Етичний кодекс членів Фулбрайтівського товариства України (2008), Етичний кодекс ученого України (2009). Основна мета подібних документів – формування партнерства «студент – викладач», «студент – студент», «студент – адміністрація» через нерозривність прав і обов'язків сторін. В Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова діє «Кодекс академічної доброчесності учасників освітнього процесу» (2020) та Комісія з питань етики та академічної доброчесності, діяльність якої регламентується відповідним «Положенням» (2021).

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Організаційні засади студентського життя

Тема 1. Основні засади європейської вищої освіти

Засади вищої освіти. Концепції класичного університету. Покликання університету через поєднання освіти, науки і культури. Основні засади європейської вищої освіти.

Студент: нерозривність прав і обов'язків. Свобода вибору ЗВО, спеціальності, освітньої програми, вибіркових предметів, теми наукового дослідження і наукового керівника. Академічна мобільність. Право на здобуття якісної освіти, отримання належних знань і навичок, які дають змогу реалізувати себе як фахівця, підтримку й неупереджене ставлення з боку викладачів та адміністрації університету на справедливе оцінювання результатів роботи. Студент як партнер у пошуку знань. Обов'язки студента та регулювання університетськими положеннями. Діяльність студентського самоврядування.

Тема 2. Історія Одеського університету: імперська, радянська та сучасна епохи

Університети як феномен культури і суспільства. Рішельєвський лицей як попередник університету в Одесі. Новоросійський університет у 1865–1920 рр. Університет в умовах дезінтеграції та реінтеграції (1920–1933). Одеський державний університет в умовах посилення сталінського тоталітарного режиму (1933–1941 рр.). Університет у буремні роки війни (1941–1944 рр.). Одеський державний університет імені І. І. Мечникова у 1944–1991 рр. Організаційна структура та науково-педагогічні кадри. Навчально-виховний процес в університеті. Повсякденне життя університетської корпорації. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова сьогодні. Розвиток університетської науки. Природничі й точні науки. Гуманітарні та суспільствознавчі науки.

Тема 3. Підготовка істориків в Одеському університеті: історія, традиції, учасники

Факультет – складова частина Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Історія факультету (історико-філологічний, історичний, історії та філософії) та формування його теперішньої структури. Науково-педагогічні працівники, основні напрями їхньої діяльності, наукові ступені і вчені звання, посади. Презентації кафедр. Кафедра археології, етнології та всесвітньої історії: історія, персоналії, напрями досліджень. Кафедра історії України та спеціальних історичних дисциплін: історія, персоналії, напрями досліджень.

Правила внутрішнього розпорядку на факультеті. Навчальний план за спеціальністю «Історія та археологія». Рівні вищої освіти (денна форма навчання). 1-й освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр історії (базова вища освіта) 4 роки навчання. Практика студентів (археологічна, етнографічна, музейна, архівна, педагогічна, асистентська, переддипломна). Написання курсових робіт. Підсумкова атестація. Кваліфікаційна робота. Студентське життя на факультеті.

Змістовий модуль 2.

Історія як процес та як наука

Тема 4. Місце науки і освіти у суспільстві: історія і сучасність

Місце науки і освіти у суспільстві: історія і сучасність. Історична наука у системі наук. Роль історичної освіти в опануванні історичними знаннями. Вивчення історії в школах, закладах вищої освіти України в різні періоди. Заклади вищої освіти України з історичними факультетами. Основні категорії історичної науки. Історія як наука у широкому розумінні (наука про минуле природи і людства) і у вузькому розумінні (наука про минуле суспільства). Історія людства як частина історії Землі. Специфіка історії людства (свідома діяльність людей, дія об'єктивних законів суспільного розвитку). Історія – наука про суспільне життя у всіх його проявах і у поступальному розвитку.

Тема 5. Історична наука у системі наук. Основні категорії історичної науки

Принципи поділу історичної науки (структурний, просторово-географічний, хронологічний). Поняття «період», «етап», «епоха». Роль наукової періодизації в історичній науці. Історична наука – фундаментальна галузь людських знань. Спеціальні історичні галузі та дисципліни.

Зв'язок між минулим (історією) і теперішнім (сучасністю). Складність дослідження минулого. Роль історичних джерел в дослідженні минулого. Класифікація історичних джерел. Поняття «історичний факт» як реальна подія минулого і як науково-історичний факт (його відображення в історичній літературі). Інтерпретація історичного факту. Неупередженість підбору фактів. Критерії їх відбору (фронтальний, масовий, не вибірковий). Порядок роботи з історичними джерелами. Спеціальні історичні галузі та дисципліни.

Тема 6. Світова і вітчизняна історія: основні етапи та тенденції

Основні етапи світової і вітчизняної історії. Розвиток історичного знання у світі та Україні у домодерну епоху – античність, середньовіччя. Ренесанс, Бароко, Просвітництво. Світова і вітчизняна історія у модерну добу: етапи та тенденції. Романтизм. Позитивізм. Антипозитивізм. Марксизм. Соціологія. «Школа анналів». «Лінгвістичний поворот». Постмодернізм. Сучасний стан історичної науки. Становлення і розвиток сучасної вітчизняної історичної науки (XIX–XXI ст.). Народницький напрям в історіографії. Державницька школа. Радянська україністика. Основні тенденції у сучасній історичній україністиці.

Змістовий модуль 3.

Основи наукового дослідження та академічна доброчесність в ОНУ імені І. І. Мечникова

Тема 7. Опанування академічним письмом як необхідна передумова успішного навчання та науково-дослідної діяльності

Стилі сучасної української мови: сфера застосування, мета, мовні засоби. Науковий стиль. Усна й писемна форми наукового стилю. Наукова лексика та фахова мова. Усне мовлення. Публічний виступ, презентація, доповідь. Контакт з аудиторією, риторичний інструментарій, засоби емоційного впливу й переконання. Навички академічної дискусії, полеміки. Мистецтво слухати. Писемне мовлення. Основні жанри наукового мовлення. Мистецтво читати, аналізувати, критично осмислювати прочитане.

Тема 8. Підготовка й написання наукового тексту

Задум (на основі критичного опрацювання наявної літератури) – бачення проблеми (майбутній об'єкт дослідження) – пропозиція вирішення проблеми (гіпотеза) – означення предмета й інструментарію (методології) дослідження – розробка аргументації (на основі критичного опрацювання джерел) – побудова тексту. Оригінальність, чіткість, новизна. Структурування тексту. Написання курсової, дипломної роботи. Правильний розподіл часу. Співпраця з науковим керівником. Володіння мовою.

Тема 9. Основні засади бібліографічної евристики

Роль історичної бібліографії у підготовці спеціаліста-історика. Ознайомлення студентів з роботою наукових бібліотек. Методика бібліографічного пошуку літератури. Каталоги. Підручники. Посібники. Монографічна література. Методика ознайомлення з книгою. Історичні праці – об'єкт дослідження історіографії. Роль історіографії в теоретичній та методологічній підготовці спеціалістів-істориків. Бібліографія як перелік праць, використаних при написанні наукової праці. Типи бібліографічних покажчиків з історії. Класифікація бібліографічних видань. Робота з каталогами бібліотек, електронними каталогами та прикнижковою бібліографією. Систематичний та алфавітний каталоги. Фронтальний та вибіркового методи пошуку історичних джерел та наукової літератури. Використання довідкової літератури. Архівні путівники, довідники по вітчизняній історії, довідники по історії зарубіжних країн, історичні словники і енциклопедії, універсальні енциклопедії та словники, тлумачні словники.

Основні правила бібліографічного опису історичної літератури і джерел. Бібліографічні посилання. Структура систематичних списків. Загальні вимоги до цитування в науковій праці. Укладання бібліографії. Правила цитування й оформлення посилань. Міжнародні стилі оформлення бібліографічних посилань, особливості використання. Бібліографічний пошук. Укладання бібліографії дослідницької роботи. Каталоги. Робота з онлайн-каталогами. Пошук інформації в Інтернеті.

Тема 10. Академічна культура та академічна доброчесність у науковому дослідженні

Академічна культура й етика у вищій освіті. Нерозривність принципів академічної свободи і відповідальності, прав і обов'язків усіх учасників освітнього процесу. Інтелектуальна свобода. Доброчесність викладача та адміністрації як передумова доброчесності студента. Academic Integrity (академічна порядність / академічна цілісність) через поєднання фундаментальних цінностей: чесності, довіри, поваги, справедливості, відповідальності. Бухарестська декларація етичних принципів вищої освіти у Європі. Сприяння університетів утвердженню найвищих моральних цінностей і норм, важливих для академічного, культурного й політичного розвитку співробітників університету та студентів, а також морального обличчя суспільства в цілому.

Академічна недоброчесність. Основні прояви академічної нечесності як табу в академічному світі: плагіат, заборонена допомога; використання підручників, посібників, довідкової літератури під час будь-якої з форм контролю, якщо це не передбачено її умовами; списування та передавання своєї роботи для списування іншим; передача та одержання відповідей перед іспитом; використання підставної особи для відповіді, іспиту тощо; подання результатів групової роботи, якщо роботу замість групи виконала одна особа; подача як своєї роботи, написаної іншою особою; написання роботи на замовлення; підробка результатів дослідження; хабарництво. Методи запобігання академічної нечесності та моральний осуд. Західний досвід покарання за нечесність. Кодекси честі. Кодекси професійної етики та формування корпоративних правил. Сучасні вітчизняні й зарубіжні професійні кодекси.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Студенти мають закріпити набуті під час лекцій і самостійного вивчення спеціальної літератури знання теоретичного й конкретного матеріалу на практичних заняттях. Для цього пропонується тематика практичних занять із темами рефератів (індивідуальна робота) і переліком літератури. Специфікою практичних занять є біографічний аспект у вивченні курсу, адже здобувачі мають зуміти інтегрувати історію власної родини у контекст епохи.

Заняття 1

Історія Одеського університету

1. Новоросійський університет – перший на півдні України.
2. Складна доля Одеського університету у першій половині ХХ ст.
3. Одеський державний університет імені І. І. Мечникова у другій половині ХХ століття.
4. Національний університет у ХХІ столітті.

Література:

1. Історія Одеси / Колектив авторів. Голов. ред. В. Н. Станко. Одеса : Друк, 2002. 560 с.
2. Історія Одеського університету (1865–2000). Одеса : Астропринт, 2000. 226 с.
3. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Історія та сучасність (1865–2015) / кол. авт.; гол. ред. І. М. Коваль; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса : ОНУ, 2015. 964 с.
4. Одеському національному університету імені І. І. Мечникова – 145: Лібрето напередодні славетного ювілею: [науково-популярний нарис] / О. Б. Дьомін, В. М. Хмарський. Одеса : Астропринт, 2010. 48 с.
5. Honoris causa: почесні члени, доктори, професори Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: до 155-річчя від дня заснування : біогр. довід. / О. Є. Музичко, О. О. Синявська, В. М. Хмарський ; гол ред. І. М. Коваль ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, ф-т історії та філософії, каф. історії України. Одеса : ОНУ, 2020. 308 с.

Заняття 2

Бібліографічна евристика: методи, напрями, локації

1. Місце бібліографії в історичному дослідженні.
2. Наукова бібліотека: вміст та евристичні можливості дослідника.
3. Інтернет-ресурси: характеристика та евристичні можливості.

Література:

1. Бібліографічна діяльність: практикум / Г. Є. Шипота. Київ : Ліра-К, 2017. 176 с.
2. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навчальний посібник. Київ, 1995.
3. Історія в термінах і поняттях: довідник: навч. посіб. / За загал. ред. Орлової Т. В. Вишгород : ПП Сергійчук М. І., 2014. 732 с.
4. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ : Знання-прес, 2002.
5. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.
6. Яремчук В. Основи науково-дослідної роботи студентів: навч. посібник. Острог : Національний університет «Острозька академія», 2012. – 56 с.

Заняття 3

Текст історичного дослідження: задум, побудова, оформлення

1. Обрання теми історичного дослідження, визначення мети, об'єкта та суб'єкта.
2. Побудова тексту: основні структурні елементи та їхнє наповнення.
3. Оформлення тексту: бібліографія та посилання.

Література:

1. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навчальний посібник. Київ, 1995.
2. Історія в термінах і поняттях: довідник: навч. посіб. / За загал. ред. Орлової Т. В. Вишгород : ПП Сергійчук М. І., 2014. 732 с.
3. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ : Знання-прес, 2002.
4. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Заняття 4

Історіографія: категоріальний апарат

1. Історіографія як історія історичної науки.
2. Проблемна історіографія.
3. Історіографічний огляд як елемент наукового дослідження.

Література:

1. Історія в термінах і поняттях: довідник: навч. посіб. / За загал. ред. Орлової Т.В. Вишгород: ПП Сергійчук М. І., 2014. 732 с.
2. Історія історичної науки від найдавніших часів до кінця ХІХ століття : підручник / Г. М. Голиш. Черкаси : Вертикаль: Вид. Кандич С. Г., 2015. 260 с.
3. Калакура Я. С. Українська історіографія: Курс лекцій. Вид. 2-е, доп. Київ, 2012.
4. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Заняття № 5

Історичне джерелознавство: основні групи історичних джерел

1. Історичне джерелознавство як спеціальна галузь історичної науки.
2. Класифікація історичних джерел.
3. Документи як найпоширеніші історичні джерела.
4. Особливості наративних (оповідних) історичних джерел.

Література:

1. Історія в термінах і поняттях: довідник: навч. посіб. / За загал. ред. Орлової Т. В. Вишгород: ПП Сергійчук М. І., 2014. 732 с.
2. Історичне джерелознавство : підручник / [авт. кол.: Я. С. Калакура (керівник), І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін.]. Вид. 2-е, допов. і переробл. Київ : Либідь, 2017. 512 с.
3. Макарчук С. Джерелознавство історії України: навчальний посібник. Львів: Світ, 2008.
4. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Заняття № 6

Підсумкове заняття

1. Генеалогія та ономастика у біографічному дослідженні.
2. Доповідь здобувача як реалізація усного мовлення.
3. Мистецтво полеміки та уміння слухати у практиці історика.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота на очному відділенні включає час на підготовку до практичних занять (див. «Рекомендована література. Основна»), виконання індивідуального самостійного завдання та підготовку до заліку. Самостійна робота на заочному передбачає підготовку до кожної з тем через опанування літератури із запропонованого списку (див. «Рекомендована література. Основна»), та підготовку до заліку. Передбачається написання реферату, присвяченого родинній генеалогії та історії прізвищ студентів. Кілька рефератів зачитуватимуться на підсумковому занятті.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під час вивчення курсу використовуються різні методи навчання у вищій школі. Пояснювально-ілюстративний метод та метод проблемного викладу використовуються під час лекцій для викладення й засвоєння фактів, підходів, оцінок, висновків, що наводяться у лекційній частині курсу. Евристичний метод допомагає в організації активного пошуку розв'язання висунутих пізнавальних завдань. Дослідницький метод використовується під час самостійної підготовки студентів. Студенти самостійно вивчають літературу, джерела, готуючись до практичних занять та виконуючи індивідуальне навчально-дослідне завдання.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Контроль включає поточне та підсумкове оцінювання. Форма поточного контролю на лекціях та практичних заняттях – усне опитування. Форма підсумкового контролю – реферат. Для бажаючих поліпшити поточні та фінальні показники передбачається співбесіда по питаннях для підсумкового контролю.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Факультет історії та філософії – складова частина ОНУ імені І. І. Мечникова.
2. Правила внутрішнього розпорядку на факультеті історії та філософії.
3. Студентське життя на факультеті історії та філософії.
4. Історія Одеського університету: імперська доба.
5. Історія Одеського університету: радянська доба.
6. ОНУ імені І. І. Мечникова сьогодні.
7. Місце науки і освіти у суспільстві: історія і сучасність
8. Історична наука у системі наук.
9. Спеціальні галузі історичної науки та спеціальні історичні дисципліни.
10. Основні категорії історичної науки.
11. Основні етапи світової історії: домодерний час.
12. Основні етапи вітчизняної історії: домодерний час.
13. Світова історія у модерну добу: етапи та тенденції.
14. Вітчизняна історія у модерну добу: етапи та тенденції.
15. Розвиток історичного знання у світі та Україні у домодерну епоху.
16. Становлення і розвиток сучасної історичної науки (XIX-XX ст.).
17. Засади академічної добродесності в освітньому процесі.
18. Засади академічної порядності у студентському науковому дослідженні.
19. Кафедра археології, етнології та всесвітньої історії: історія і сучасність.
20. Кафедра історії України та спеціальних історичних дисциплін: історія і сучасність.
21. Академічна культура у закладі вищої освіти.
22. Академічна недобродесність: основні прояви.
23. Місце бібліографії в історичному дослідженні.
24. Основні правила бібліографічного опису історичної літератури і джерел.
25. Основні етапи у підготовці та написанні наукового тексту.
26. Академічне письмо як основа науково-дослідної діяльності.

27. Освітньо-професійна програма та її основні складові.
28. Європейський простір вищої освіти: основні поняття.
29. Основні категорії історичної науки.
30. Історична освіта у сучасній Україні.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Методичне забезпечення кафедри, робоча програма навчальної дисципліни, силабус.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Брайчевський М. Вступ до історичної науки : навч. посібник : курс лекцій, прочитаних в ун-ті «Києво-Могилянська Академія» / М. Ю. Брайчевський. Київ : Видавничий дім «KM Academia», 1995. 168 с.
2. Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. Львів : ЛОНМІО, 1996. 96 с.
3. Історія в термінах і поняттях: довідник: навч. посіб. / За загал. ред. Орлової Т. В.. Вишгород: ПП Сергійчук М. І., 2014. 732 с.
4. Історичне джерелознавство. Підручник. Термінологічний словник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. Київ : Либідь, 2002. 488 с.
5. Калакура Я. С. Українська історіографія: курс лекцій. Київ: Генеза, 2004. 496 с.
6. Макарчук С. Джерелознавство історії України: навчальний посібник. Львів : Світ, 2008. 512 с.
7. Хмарський В. М. Історія України. Конспект лекцій. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 118 с.
8. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. К.: Знання, 2002. 307 с.
9. Шологон Л. І. Вступ до спеціальності: методичний посібник для студентів першого курсу спеціальності «Історія». Івано-Франківськ: Плай, 2014. 59 с.
10. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ : Критика, 2007. 375 с.

Додаткова

1. Архівістика: Термінологічний словник / Автори-упорядники: Новохатський К. Є., Селіверстова К. Т., Гончарова Н. І., Кулешов С. Г., Матяш І. Б., Сендик З. О., Слончак Н. М., Тодор О. Г., Христова Н. М., Шандра В. С., Шурубуря А. К. Київ, 1998. 106 с.
2. Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: навчально-методичний посібник. 3-є видання доп. та перероблене. Харків : Видавництво: Сага, 2010. 214 с.
3. Калакура Я., Матяш І. Архівознавство. Київ : Видавничий дім «KM Академія», 2002. 356 с.
4. Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ : Інститут історії України НАН України, 2013. 566 с.
5. Колінгвуд Р. Д. Ідея історії. Київ : Основи, 1996. 615 с.
6. Міронова І. С. Історичне джерелознавство та українська археографія : спецкурс з джерелознавства, історіографії та методики викладання історії : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 208 с.
7. Нариси з історії архівної справи в Україні / За загальною редакцією І. Матяш та К. Климової. Київ : Видавничий дім «KM Академія», 2002. 612 с.

8. Нові підходи до історіописання / за ред. П. Берка; пер. з англ. К.: Ніка-Центр, 2013. 368 с.
9. Онопрієнко В. І. Історія української науки XIX – XX століть. Київ : Либідь, 1998. 304 с.
10. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2001. 360 с.
11. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. У 2-х тт. Т. 1. Київ : Основи, 1994. 444 с.; Т.2. Київ : Основи, 1994. 494 с.
12. Реєнт О. П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу // Український історичний журнал. 1999. № 3. С. 3-22.
13. Свідзінський А. Чи існують закони історії // Сучасність. 1998. № 12. С. 114–120.
14. Тойнбі А. Дослідження історії. У 2-х тт. Т.1. Київ : Основи, 1995. 614 с.; Т. 2. Київ : Основи, 1995. 406 с.
15. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004. 353 с.

Інформаційні ресурси

- Бібліотека кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін ОНУ імені І. І. Мечникова
- Матеріали НБ ОНУ імені І. І. Мечникова

Інтернет-ресурси:

1. Офіційний сайт Інституту історії НАН України.
URL: <http://www.history.org.ua>
2. Офіційний сайт НБ ОНУ імені І. І. Мечникова.
URL: <http://library.onu.edu.ua>
3. Академічне письмо та бібліографія Головна. Назва з екрану.
URL: <http://bibliosynergy.ula.org.ua/index.php/proekt1>
4. Аналітична довідка за результатами дослідження практик академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України. Назва з екрану.
URL: <http://mon.gov.ua/content/Новини/.../academichna-dobrochesnist.pdf>
5. Етичний кодекс викладача та студента [Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу]. – Назва з екрану. – Режим доступу: http://nung.edu.ua/files/attachment_news/etic_codex.pdf.
6. Кодекс честі викладача державного вищого навчального закладу [Криворізький національний університет]. – Назва з екрану. – Режим доступу: ktu.edu.ua/uploads/files/.../kodex_vykladacha.doc.
7. Кодекс честі Національного технічного університету України – КПІ. – Назва з екрану. – Режим доступу: <http://kpi.ua/code>.
8. Пан бібліотекар. Блог про бібліотечну справу та інформаційні технології. – Назва з екрану. – Режим доступу: www.бібліотекар.укр
9. Про Етичний кодекс ученого України. – Назва з екрану. – Режим доступу: www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/P-090415-2-0.pdf.

10. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP) - Американські Ради. – Назва з екрану. – Режим доступу: <http://www.saiup.org.ua/>
11. Рекомендації з оформлення посилань в наукових роботах: DSpace. – Назва з екрану. – Режим доступу: ela.kpi.ua/handle/123456789/16051.
12. Рекомендації до пошуку наукової інформації за допомогою інтернет-ресурсів. – Назва з екрану. – Режим доступу: <https://docs.google.com/document/d/1sUBDV-qvUxuAfoi1yNW47y.../edit?hl=uk>.
13. Стили оформлення бібліографічних посилань для міжнародних публікацій.
14. Ч. 1. – Назва з екрану. – Режим доступу: www.library.ukma.edu.ua/.../Styli_oformlennya_bibliohrafichnykh.
15. Українські наукові журнали: Головна. – Назва з екрану. – Режим доступу: usj.org.ua/.
16. Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики для «чайників». – Назва з екрану. – Режим доступу: http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf.
17. Cite This for Me. – Назва з екрану. – Режим доступу: <https://www.citethisforme.com/>.
18. Committee on Publication Ethics: (COPE): Promoting integrity in research publication. – Назва з екрану. – Режим доступу: publicationethics.org/.
19. Plagiarism.org - Best Practices for Ensuring Originality in Written Work. – Назва з екрану. – Режим доступу: www.plagiarism.org/.
20. Publication Integrity and Ethics. – Назва з екрану. – Режим доступу: www.integrity-ethics.com/.
21. VAK.in.ua - Автоматичне оформлення джерел по ВАК України. – Назва з екрану. – Режим доступу: vak.in.ua/.

Навчальне видання

ВСТУП ДО ФАХУ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти,
спеціальності 032 Історія та археологія

Електронне практичне видання

Укладач

Хмарський Вадим Михайлович

В авторській редакції

Затвердж. авт. 15.03.2024. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 0,6 МБ. Зам. № 2766.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12, Україна
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua